

Л.Ф.Кондратюк, Т.М.Кондратюк

Дніпропетровський національний університет

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Проаналізоване становлення міждержавних відносин між Україною та ФРН, формування їх нормативно-правової бази. Відслідкована співпраця в економічній, фінансово-кредитній та інвестиційній, військово-політичній і гуманітарній сферах. Розкриті механізми координації та форми співробітництва, його регіональний аспект, основні досягнення і проблеми.

ФРН – провідний західний зовнішньоекономічний партнер України. Відносини між двома державами – найяскравіша сторінка міждержавних стосунків у новій Європі, дослідження якої має велику не лише науково-теоретичну, а й практичну цінність. Різні аспекти проблеми знаходять відображення як в українській (А.Кудряченко, Ю.Костенко, С.Соколенко, Ф.Рудич та ін.), так і в зарубіжній, зокрема німецькій (Е.Гайкен, К.Брюммер, Г.Круш та ін.) історіографії.

Зроблено спробу аналізу всебічної співпраці України та ФРН у різних галузях на міждержавному і регіональному рівнях, спільної політики в галузі безпеки й підтримки ФРН європейських прагнень України. Джерельна база – документи і матеріали з дипломатичного досьє, збірників документів і статистичних матеріалів, вітчизняна наукова періодика і преса. Перспективне значення дослідження – у виявленні об'єктивної картини двосторонніх стосунків, їх змісту і суті, основних напрямків, аналізу динаміки їх розвитку, галузевої і товарної структури, здобутків і проблем, а також у накресленні конкретних заходів щодо їх подальшого удосконалення і поглиблення, оцінки досвіду сприяння з боку ФРН входженню України до європейської економічної інтеграції.

З перших днів незалежності України західні держави виявили до неї неабиякий інтерес. Серед них – Федеративна Республіка Німеччина. Після визнання Німеччиною – однією з перших країн “великої сімки” – України де-факто 26 грудня 1991 р. і де-юре 17 січня 1992 р., відкриття посольств ФРН в Києві¹ і України в Бонні², а потім його нової будови в Берліні³ відбулася низка візитів, у тому числі на вищому рівні, міністрів закордонних справ, робочих візитів, обмін парламентськими і бізнесовими делегаціями. Це сприяло становленню і зміцненню політико-правової

бази відносин між двома країнами⁴. Паралельно з нормативно-правовими засадами формувалися механізми практичної реалізації співробітництва, вироблявся діловий, конструктивний характер співпраці між двома країнами на всіх напрямках: економіки, політики, в науково-технічній і духовній сферах.

З метою координації відносин в економічній галузі була заснована і діє Міжурядова німецько-українська Рада з питань співробітництва, що включає створені за галузевим принципом робочі групи. З 1994 р. в Києві діють Представництва чотирьох крупних німецьких банків, Бюро представника німецької економіки, Бюро товариства зовнішньої торгівлі та інформації, а також відповідно Бюро української економіки в Берліні⁵. З листопада 1994 р. в Києві працює група висококваліфікованих експертів, котрі консультують Президента та Уряд України з питань узгодженої з МВФ програми реформ⁶. Група консультантів-економістів завершила програму "Українські економічні реформи за 1000 днів", схвалену урядом та економічними експертами України⁷.

Важливого значення сторонами надається регіональному співробітництву. Чільне місце в ньому належить Придніпровському регіону. Бюро представника німецької економіки, підпорядковане Об'єднанню німецьких промислово-торговельних палат, має своє представництво у Дніпропетровську. Багато представників великого німецького бізнесу побувало в нашій країні. Укладено низку угод щодо конкретних спільних проектів співпраці у галузях транспорту і телекомунікацій, інфраструктури, сільського господарства і харчової, а також вугільної промисловості⁸.

Українсько-німецьке економічне співробітництво сприяло народженню різноманітних його форм. Серед них: галузеві семінари з питань підтримки та розвитку експорту, щорічна акція "Економіка у діалозі", створення спільних підприємств тощо. Під час візиту Президента України Л.Кучми у січні 2001 р. в Німеччину було відкрито Представництво Українського союзу промисловців і підприємців, обумовлене збільшенням прямих контактів у сфері комерції між українськими і німецькими бізнесменами⁹. З 1999 р. з німецькою фірмою "Клаас" співпрацює "Південмаш" з випуску тракторів та зернових комбайнів; успішно співробітничав з німецькими фірмами Харківський тракторний завод¹⁰. Якщо на середину 90-х рр. в Україні діяло 600 СП з німецькими інвестиціями і 177 німецьких фірм¹¹, то на межі століть, за даними Бюро делегата німецької економіки в Києві, німецькі інвестори заснували в Україні 938 спільних підприємств¹².

Німеччина також опосередковано фінансує економічну і соціальну сфери в Україні. Її частка у загальному обсязі заходів сприяння в рамках ЄС складає 30%¹³. Україна є другим на терені СНД за обсягами торгівлі

партнером Німеччини. ФРН за обсягом торгівлі з Україною посідає перше місце серед країн Європи і третє місце в світі після Російської Федерації і США¹⁴. Товарообіг двох країн наприкінці 90-х рр. зріс на 25–27% і становив 4,5–4,7 млрд DM¹⁵, тоді як на початку 90-х він складав 3,2 млрд марок¹⁶. Нині на Німеччину припадає 6 відсотків загального товарообігу України і близько третини в торгівлі з країнами ЄС¹⁷.

Слід відзначити, що Німеччина водночас є важливим кредитором України. У листопаді 1999 р. Товариство з питань інвестицій і розвитку провело в Кельні День економіки України в Німеччині¹⁸. Станом на січень 2000 р. серед провідних західних кредиторів України ФРН посідає друге місце після США. Її інвестиції становлять 1296 млн дол. – 17,3%¹⁹. Значна частка німецьких інвестицій концентрується в столиці, а також в Київській, Одеській, Донецькій, Дніпропетровській областях. Лише у Дніпропетровській області реалізовано 76 різних проектів і програм у промисловому і сільськогосподарському секторах²⁰. Облдержадміністрацією укладено 51 угоду з регіонами багатьох країн, значна частина з них – з федеральними землями ФРН. Нині Німеччина – одна з основних країн-партнерів Придніпров'я²¹. На одній з найбільш значних всесвітніх виставок “Експо-2001” у м. Ганновері (квітень 2001 р.), в котрій брали участь 170 держав світу, Дніпропетровськ представляли 20 підприємств²².

Важливими здобутками позначена співпраця України і ФРН у військовій і політичній сферах. Німеччина надала практичну допомогу Україні у здійсненні ядерного роззброєння²³, у підготовці умов закриття Чорнобильської АЕС, хоча це не було до кінця виконано. Плідно співпрацюють обидві держави і в рамках багатосторонньої дипломатії. Німеччина з розумінням підтримує Україну в її співпраці з НАТО, ЄС, Радою Європи та світовими економічними структурами. Регулярними стали політичні консультації з питань діяльності ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організацій²⁴. Обидві держави творчо діють і в контексті регіональної безпеки, шукаючи нетрадиційних рішень. Прикладом є співробітництво в рамках трикутника ФРН – Польща – Україна. У ньому, на відміну від попереднього трикутника – ФРН – Франція – Польща, приділяється увага також і економічному, і соціальному питанням.

Досить успішним є розвиток зносин між двома країнами в гуманітарній сфері. Свідченням тісної співпраці на терені культурних обмінів є гуманітарна допомога, контакти в галузі науки, освіти, культури. Здійснення різноманітних програм допомоги – у будівництві житла для військовослужбовців та їх сімей, родинам і дітям Чорнобиля, “допомоги Україні”, “допомоги без кордонів”²⁵ тощо – це лише окремі приклади

гуманітарної допомоги Україні. ФРН також надає і технічну допомогу Україні в межах програм TRANSFORM і TACIS²⁶.

Дедалі тіснішими стають культурні обміни між Україною і ФРН. Діяльність Гете-інституту, виступи окремих виконавців і художніх колективів, повернення культурних цінностей²⁷, догляд за солдатськими могилами, покращання стану німецьких меншин в Україні²⁸ – такий далеко не повний перелік заходів співпраці у цій галузі. Здійснюються контакти у правовій і консульській сферах, правова допомога в кримінальній і цивільній галузях, а також надання по лінії МЗС обладнання на 2 млн марок для облаштування кордонів України²⁹.

Всебічні зв'язки сприяють ще більшому зближенню партнерів. Унікальним явищем цього процесу стало цілком природне поєднання промислового й інтелектуального співробітництва, що привело до появи нових, синтетичних його форм. Так, у 1999 р. у ФРН створено Німецько-український форум, до складу якого увійшло близько 50 найбільших концернів, банків, різних громадсько-політичних, спортивних організацій і установ культури, а на початку 2000 р. їх уже стало понад 100. Очолив його колишній директор всесвітньо відомої фірми “Даймлер Крайслер” Матіас Кляйнерт. Під час візиту до Києва канцлера ФРН Г.Шредера для проведення політичних консультацій його супроводжувала велика група підприємців – членів форуму³⁰. У Києві створено аналогічну організацію – Українсько-німецький форум³¹.

У рамках здійснення програми форуму з листопада 2000 р. протягом трьох місяців проходили Дні культури України в Німеччині. Ця подія стала новим важливим етапом у взаємозбагаченні двох європейських народів. Дні культури проходили під патронатом президентів обох країн – Леоніда Кучми і Йоханнеса Рау³². Заходи були широкомасштабними – з українського боку в них взяли участь 140 діячів культури, вчених, письменників, громадських і політичних діячів. Шлях державотворення незалежної України був, зокрема, представлений презентацією в Мюнхені книги Президента Л.Кучми “Вірю в український народ”. Глядачі Бонна, Берліна, Грайсвальда, Мюнхена, Регенсбурга познайомилися з кращими досягненнями української культури. Ці заходи знайшли широкий відгук серед німецької громадськості. Вони висвітлювалися у всіх провідних друкованих виданнях, на радіо і телебаченні³³. Обидва президенти зазначили, що ця акція продемонструвала “спільну належність двох держав до європейського дому”³⁴.

Ця велика культурна акція відіграла свою роль у поглибленні взаємин, у формуванні образу України як європейської держави, дала імпульс повноцінному діалогу наших культур, відкрила перспективи подальшого співробітництва, що, зокрема, підтвердило рішення німецької сторони

провести Дні німецької культури в Україні у 2003 р. Позитивне сприйняття німецькою громадськістю цих акцій підтвердило необхідність створення і в Німеччині, і в інших провідних країнах Європи українського культурного центру³⁵.

Під співпрацю в галузі культури підведена солідна організаційна база. В Україні діє низка закладів ФРН – німецький культурний центр Гете-інститут, Бібліотека Гете-інституту, Німецька служба академічного обміну – ДААД, центральне бюро закордонних шкіл тощо³⁶. Встановлені й успішно здійснюються зв'язки між низкою німецьких та українських університетів та інших вищих навчальних закладів³⁷. У Дніпропетровському національному університеті при кафедрі всесвітньої історії протягом п'яти років успішно діє Інститут українсько-німецьких досліджень. Випускники ДНУ та інших вищих навчальних закладів продовжують свою освіту в аспірантурах та магістратурах провідних німецьких університетів. Щорічно лише з факультету міжнародної економіки ДНУ 15 студентів, що витримали ретельний відбір, беруть участь у роботі літньої школи кафедри комп'ютерних технологій Технічного університету м.Кобленца в ФРН.

Проте в українсько-німецьких зносинах існують і певні проблеми. Недосконале законодавство, нездоланні перешкоди для пересування капіталів, приватного підприємництва, іноземних інвесторів тощо ще існують в Україні, про що прямо не раз заявляли представники німецького бізнесу³⁸.

Проблеми є. Та, незважаючи на них, незалежна Україна і об'єднана Німеччина послідовно і впевнено рухаються шляхом добросусідства і співпраці, долаючи перепони, збагачуючи історичний досвід єднання народів у новій Європі.

Примітки

¹ *Хроніка міжнародного визнання* // Політика і час.– 1992.– №2.– С.46–47.

² *Рудич С.* Україна – Німеччина: вихід на сучасний етап партнерства // Віче.– 1997.– №12.– С.107.

³ *Голос України.*– 2001.– 18 січ.

⁴ *Спільна декларація* про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччини // Політика і час.– 1993.– №7.

⁵ *Брюммер К.* Допомога заради самопомогі // Там само.– 1996.– №12.– С.26.

⁶ *Гайкен Е.* На головних напрямках співробітництва // Там само.– С.5.

⁷ *Рудич Ф.* Магістральні вектори зовнішньої політики України // Віче.– 2001.– №9.– С.37.

⁸ *Гайкен Е.* На головних напрямках співробітництва.– С.6.

⁹ *Голос України.*– 2001.– 20 січ.

¹⁰ *Голос України.*– 2000.– 5 січ.

- ¹¹ Костенко Ю. Курс на стабільне партнерство // Політика і час.– 1996.– №12.– С.14.
- ¹² Голіков В.І. Пріоритети зовнішньоекономічної політики України // Фондовий ринок.– 2002.– №2.– С.32.
- ¹³ Брюмер К. Допомога заради самопомоги.– С.21.
- ¹⁴ Гайкен Е. На головних напрямках співробітництва.– С.6.
- ¹⁵ Дипломатичне досьє. Випуск №63. Україна – Німеччина. Динамічний розвиток взаємин // Політика і час.– 1999.– №1.– С.86.
- ¹⁶ Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України.– К., 1998.– С.142.
- ¹⁷ Голос України.– 2001.– 18 січ.
- ¹⁸ Там само.
- ¹⁹ Голіков В.І. Пріоритети зовнішньоекономічної політики України.– С.32.
- ²⁰ Ділова Україна.– 1997.– №65.– Берез.
- ²¹ Про роботу управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності у 2001 році. Звіт Головного управління зовнішніх зносин та зовнішньополітичної діяльності Дніпропетровської облдержадміністрації.– Д., 2002.– С.4.
- ²² Там само.– С.8.
- ²³ Тертичний В. Тернистим шляхом ядерного роззброєння // Політика і час.– 1996.– №1.– С.31.
- ²⁴ Квитко В. Германия – Украина: что год текущий нам готовит // Посредник.– 1997.– №7.– С.10.
- ²⁵ Кудряченко А. Про стан та можливості поліпшення українсько-німецьких відносин // Нова політика.– 1996.– №4.– С.57.
- ²⁶ Під захистом держави. Із засідання наукової ради МЗС України. 28 листопада 2001 р. // Політика і час.– 2002.– №1.
- ²⁷ Гайкен Е. На головних напрямках співробітництва.– С.6.
- ²⁸ Костенко Ю. Курс на стабільне партнерство.– С.16.
- ²⁹ Гайкен Е. На головних напрямках співробітництва.– С.9.
- ³⁰ Голос України.– 2000.– 2 листоп.
- ³¹ Голос України.– 2000.– 8 груд.
- ³² Голос України.– 2000.– 9 груд.
- ³³ Пащенко Є. У полі європейського тяжіння // Політика і час.– 2001.– №5.– С.80.
- ³⁴ Голос України.– 2000.– 9 груд.
- ³⁵ Пащенко Є. У полі європейського тяжіння.– С.81.
- ³⁶ Костенко Ю. Курс на стабільне партнерство.– С.15.
- ³⁷ Кудряченко А. Україна – Німеччина: можливості невичерпні, інтерес обопільний // Віче.– 1994.– №4.– С.153.
- ³⁸ Голос України.– 2001.– 18 січ.

Надійшла до редколегії 02.07.02